

**Quickscan natuurtoets uitbreiding
Bezoekerscentrum Sallandse Heuvelrug**

*Inventarisatie en beoordeling van natuurwaarden
in het kader van natuurwet- en regelgeving*

Colofon

Titel: **Quickscan Natuurtoets uitbreiding Bezoekerscentrum Sallandse Heuvelrug**

Subtitel: *Inventarisatie en beoordeling van natuurwaarden in het kader van natuurwet- en regelgeving*

Projectcode: 10-266

Status: Eindrapport

Datum: 20 oktober 2010

Auteurs & onderzoek: ing. M. (Martijn) Bunskoek & ir. D.J. (David) Sietses

Eindredactie: drs. E. (Etienne) de Vries

Opdrachtgever: Amer

Contactpersoon: Dhr. M. Noordzij

EcoGroen Advies BV
Postbus 625
8000 AP Zwolle

T: 038 423 64 64

F: 038 423 64 65

I: www.ecogroen.nl

© EcoGroen Advies (2010)

Alles uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt mits onder vermelding van de bron:

Bunskoek, M & D.J. Sietses (2010). Quickscan Natuurtoets uitbreiding Bezoekerscentrum Sallandse Heuvelrug. Inventarisatie en beoordeling van natuurwaarden in het kader van natuurwet- en regelgeving. Rapport 10-266. EcoGroen Advies BV, Zwolle.

Inhoud

Samenvatting

1	Inleiding	1
1.1	Aanleiding en doelstelling	1
1.2	Huidige situatie en beoogde ontwikkelingen	1
1.3	Algemene opzet van dit rapport	2
2	Natuurbeschermingswet.....	3
2.1	Natura 2000-gebied Sallandse Heuvelrug	3
2.2	Effectbeschrijving Natura 2000	4
2.3	Effectbeoordeling broedvogels Natura 2000	5
2.4	Beschermde Natuurmonument	6
3	Nota Ruimte	7
3.1	De EHS in Overijssel.....	7
3.2	De EHS in relatie tot het plangebied	8
3.3	Natuur buiten de EHS	10
4	Beschermde flora en fauna.....	11
4.1	Flora- en faunawet	11
4.2	Methode	11
4.3	Resultaten	11
4.4	Effectbeoordeling en aanbevelingen.....	14
4.5	Eindconclusies beschermde soorten.....	16
	Geraadpleegde bronnen	17

Bijlagen

1 Plankaart realisatie uitbreiding bezoekerscentrum SBB Sallandse Heuvelrug
2 Wettelijk kader
3 Essentietabel Sallandse Heuvelrug
4 Inventarisatiekaart Jeneverbes en reptielen

Samenvatting

Aanleiding en doelstelling

In opdracht van Amer/Ruimtelijke ontwikkeling (contactpersoon dhr. M. Noordzij) heeft EcoGroen Advies BV een Quickscan natuurtoets uitgevoerd in verband met de beoogde uitbreiding van het bezoekerscentrum 'Sallandse Heuvelrug' van Staatsbosbeheer te Nijverdal.

De planlocatie ligt ten westen van Nijverdal op de oostflank van de Sallandse heuvelrug aan de Grotestraat. De uitbreiding betreft een vergroting van het bouwoppervlak van 450 m² naar 1500 m². Tevens zal een toren van circa 20 meter hoog worden gerealiseerd, die zal functioneren als sterrenwacht. De rest van het perceel bestaat uit open grond met heide, grasland en enkele bomen. De planlocatie wordt omringd door bos.

Ten behoeve van de uitbreiding, zal een deel heide en grasland verdwijnen en worden enkele bomen gekapt. Naar verwachting zal door de uitbreiding van het centrum het bezoekersaantal tijdelijk toenemen van circa 110.00 per jaar naar ca. 120.000 per jaar. De consequenties van het plan op de aanwezige natuurwaarden zijn getoetst aan de Flora- en faunawet, natuurbeschermingswet en het EHS-beleid. Het onderzoek is gebaseerd op een veldbezoek op 20 juli 2010 en een inventarisatie van bekende verspreidingsgegevens.

Natura 2000 en de Natuurbeschermingswet

De uitbreiding van het bezoekerscentrum vindt plaats op 1 kilometer afstand van de grens van het Natura 2000-gebied Sallandse Heuvelrug. Gezien deze afstand worden er tijdens de aanlegfase van de nieuwbouw geen effecten verondersteld op de beschermde waarden waarvoor instandhoudingsdoelen zijn opgesteld.

Na in gebruik name van het centrum ontstaat een tijdelijke en beperkte toename van de recreatieve uitloop naar Natura 2000-gebied met maximaal 0,9%, maar waarschijnlijker met enkele tienden van procenten. De drie kwalificerende broedvogelsoorten Korhoen, Roodborsttapuit en Nachtzwaluw kunnen gevoelig zijn voor een toename van verstoring van hun leefgebied als gevolg de aanwezigheid van meer recreanten. Roodborsttapuit en Nachtzwaluw vertonen al geruime tijd een positieve trend en komen ruim boven het instandhoudingsdoel voor, zodat negatieve effecten op de draagkracht van het Natura 2000-gebied uit te sluiten zijn.

Voor Korhoen geldt dat deze zeer sterk is achteruitgegaan. Omdat er echter sprake is van een tijdelijke en tevens zeer geringe toename van de recreatiedruk en er bovendien sprake is van een voortdurende monitoring van eventuele negatieve gevolgen van recreatie, wordt geconcludeerd dat er ten gevolge van de uitbreiding van het bezoekerscentrum eveneens geen aantoonbare effecten te verwachten zijn op de draagkracht van het Natura 2000-gebied voor de Korhoen. Ook voor andere waarden waarvoor instandhoudingsdoelen zijn opgesteld worden geen effecten verwacht.

EHS

Volgens de Omgevingsverordeningskaart van de Provincie Overijssel is het plangebied aangewezen als bestaande natuur binnen de EHS. Onduidelijk is echter nog of dit ook geldt voor voorliggende ontwikkelingen, omdat de begrenzing van de EHS hier over een locatie ligt die een andere bestemming heeft dan 'Natuur', namelijk die van 'Maatschappelijk'.

Indien een toetsing aan het 'Nee, tenzij'-principe van de EHS noodzakelijk is, kan worden gesteld dat door de aanwezigheid van het natuurtype droge heide, zeldzame reptielensoorten en Jeneverbes, het plangebied een hoge waarde heeft.

In de omgevingsverordening van Overijssel (2009) (Artikel 2.7.6 lid 4) staat dat een ontheffing kan worden verleend wanneer sprake is van een relatief kleinschalige wijziging van het bestemmingsplan of van de regels ter zake van het gebruik van grond als is aangetoond en verzekerd dat deze wijziging:

- de wezenlijke kenmerken en waarden slechts in beperkte mate aantast;
- de kwaliteit en kwantiteit van de EHS op het betreffende gebiedsniveau tenminste behoudt;
- plaatsvindt na een zorgvuldige afweging van alternatieve locaties;
- maatregelen bevat die resulteren in een goede landschappelijke en natuurlijke inpassing.

Omdat er onduidelijkheid bestaat omtrent de overige twee voorwaarden wordt aangeraden om in overleg te treden met de provincie Overijssel om zekerheid te verkrijgen over de eventuele strijdigheid van het plan met het EHS-beleid.

Beschermde soorten van de Flora- en faunawet

- In het onderzoeksgebied is de middelhoog beschermde Jeneverbes (Ff-wet tabel 2) aangetroffen;
- Verspreid in het onderzoeksgebied zijn vaste verblijfplaatsen van enkele algemeen voorkomende, laag beschermde grondgebonden zoogdiersoorten te verwachten.
- Binnen het plangebied zijn geen zwaarder beschermde zoogdieren te verwachten;
- Het plangebied en omliggende bospercelen vormen broedgebied voor algemeen voorkomende broedvogels. Broedvogels met jaarrond beschermde nestplaatsen zijn niet aangetroffen en worden niet verwacht;
- Wegens het ontbreken van water binnen het plangebied en nabije omgeving, wordt de aanwezigheid van vissen en amfibieën binnen het plangebied niet verwacht;
- Binnen het plangebied zijn de reptielensoorten Zandhagedis (Ff-wet tabel 3) en Levendbarende hagedis (Ff-wet tabel 2) aangetroffen. Daarnaast komt (mogelijk) ook Hazelworm (Ff-wet tabel 3) voor binnen het plangebied.
- Er zijn geen beschermde ongewervelden aangetroffen en/of te verwachten.

Aanvullende maatregelen

- Wanneer de Jeneverbes niet worden ingepast, dient gewerkt te worden volgens een ecologisch werkprotocol waarmee de functionaliteit van de groeiplaats wordt gewaarborgd. Dit werkprotocol zal gericht zijn op het verplaatsen van de Jeneverbes naar een andere geschikte standplaats binnen het terrein - zoals in of rond het open heideterrein.
- Als gevolg van de werkzaamheden kunnen broedende vogels binnen of in de omgeving van het plangebied verstoord worden. Het is veelal niet mogelijk ontheffing te verkrijgen voor verbodsbepalingen die gelden voor broedvogels. Activiteiten die plaatsvinden op locaties waar nesten of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de vogels aanwezig zijn, worden niet toegestaan. Werkzaamheden die broedbiotopen van vogels verstoren of beschadigen dienen buiten het broedseizoen van deze soorten te worden gestart. Voor de aanwezige soorten kan de periode tussen half maart en half juli worden aangehouden als broedseizoen. Wanneer de werkzaamheden wel plaatsvinden in de broedperiode van vogels, dient gewerkt te worden volgens een ecologisch werkprotocol.
- Door de plannen verdwijnt voortplantingsbiotoop en/of leefgebied van de reptielensoorten Zandhagedis, Hazelworm en Levendbarende hagedis. Om schade aan de soorten weg te nemen dient gewerkt te worden volgens een op de situatie toegesneden werkprotocol/mitigatieplan. Hierin worden mitigerende maatregelen beschreven die de functionaliteit van het leefgebied van de reptielensoorten waarborgen.
- Geconcludeerd wordt dat mitigerende (verzachtende of inpassings-) en compenserende maatregelen voor overige soortgroepen (zoogdieren, vissen, amfibieën en ongewervelden) niet noodzakelijk zijn. Bij de beoogde plannen gaan mogelijk wel exemplaren en verblijfplaatsen van enkele algemene en laag beschermde kleine zoogdieren verloren. Het overtreden van verbodsartikelen uit de Flora- en faunawet is voor laag beschermde soorten echter niet aan de orde, omdat automatisch vrijstelling van de verbodsartikelen uit de Flora- en faunawet geldt.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding en doelstelling

In opdracht van Amer/Ruimtelijke ontwikkeling (contactpersoon dhr. M. Noordzij) heeft EcoGroen Advies BV een Quickscan natuurtoets uitgevoerd in verband met de beoogde uitbreiding van het bezoekerscentrum 'Sallandse Heuvelrug' van Staatsbosbeheer te Nijverdal.

De Flora- en faunawet en de Natuurbeschermingswet 1998 verplichten vooraf te toetsen of ruimtelijke ingrepen of activiteiten niet conflicteren met aanwezige beschermde plant- en diersoorten en hun habitats. In het voorliggende onderzoek vindt, ten behoeve van de onderbouwing van de ruimtelijke planvorming, een toetsing plaats aan de Flora- en faunawet en vigerend gebiedsgericht natuurbeleid. Een toelichting op de genoemde wet- en regelgeving is gegeven in bijlage 1.

1.2 Huidige situatie en beoogde ontwikkelingen

De planlocatie ligt ten westen van Nijverdal op de oostflank van de Sallandse heuvelrug aan de Grotestraat (figuur 1.1). Momenteel heeft het bezoekerscentrum een oppervlakte van circa 450 m² en is deze in gebruik als expositieruimte, filmzaal, bibliotheek en winkel. De rest van het perceel bestaat uit open grond met heide, grasland en enkele bomen. De planlocatie wordt omringd door bos.

Figuur 1.1

Ligging van het plangebied (rood omcirkeld) ten westen van Nijverdal.
(Bron kaartondergrond: Google Earth).

Door de uitbreiding van het bezoekerscentrum wordt allereerst meer ruimte geschapen om de huidige aantallen bezoekers beter te accommoderen. Het centrum is nu te klein en voldoet niet meer aan de ARBO-vereisten. De voorgenomen uitbreiding levert naar verwachting geen extra bezoekers op aangezien Staatsbosbeheer niet de intentie heeft extra promotie te bedrijven.

Naast uitbreiding van het eigenlijke bezoekerscentrum wordt ook de Sterrenwacht

Hellendoorn in het centrum gehuisvest in een nieuw te bouwen koepel. Daarnaast is het de bedoeling om ook de 'Stichting IVN Natuur- en Milieueducatie' en het 'Centrum voor Milieu- en Natuureducatie Hellendoorn-Nijverdal' te huisvesten in het centrum.

Binnen de voorgenomen plannen zullen rondom het huidige gebouw enkele extra vleugels worden aangebracht, waardoor meer ruimte kan worden geboden aan exposities, winkels, horecagelegenheid en een semi-overdekt terras. Voor vestiging van de sterrenwacht wordt een toren van circa 20 meter hoog gerealiseerd. Het totale bebouwde oppervlakte zal zich uitbreiden van 450 m² naar 1500 m².

Als gevolg van de uitbreiding zal een deel heide en grasland verdwijnen en worden enkele bomen gekapt.

In bijlage 2 is een plattegrond opgenomen van de toekomstige situatie.

1.3 Algemene opzet van dit rapport

Voorliggende ecologische beoordeling is gebaseerd op één locatiebezoek en bekende verspreidingsgegevens (zie Geraadpleegde bronnen). Om inzicht te krijgen in de aanwezige natuurwaarden en mogelijke beperkingen in relatie tot vigerende natuurwet- en regelgeving is het volgende in beeld gebracht:

- In hoofdstuk 2 vindt een effectbeoordeling plaats van de doorwerking van de gebiedsbescherming van het Natura 2000-gebied Sallandse Heuvelrug. Hierp is de Natuurbeschermingswet van toepassing;
- In hoofdstuk 3 wordt de doorwerking van de Nota Ruimte behandeld, en dan met name het 'nee, tenzij'-principe van het EHS-beleid;
- In hoofdstuk 4 is nagegaan welke beschermde planten en diersoorten binnen de invloedssfeer van de plannen voorkomen of kunnen voorkomen en wordt getoetst aan de Flora- en Faunawet.

2 Natuurbeschermingswet

2.1 Natura 2000-gebied Sallandse Heuvelrug

Het meest nabij gelegen Natura 2000-gebied is Sallandse Heuvelrug, gelegen op een afstand van circa 1 kilometer ten zuiden van de planlocatie (figuur 2.1). Het gebied is aangemeld als Habitatrichtlijngebied en als Vogelrichtlijngebied.

Figuur 2.1
Ligging van het plangebied ten opzichte van Natura 2000-gebied Sallandse Heuvelrug. (Bron: Ministerie van LNV 2010)

De Sallandse Heuvelrug is een stuwwal die centraal in de provincie Overijssel ligt. Het gebied herbergt een grote aaneengesloten struikheidebegroeiing met enkele jeneverbesstruwelen en zure vennen. In de lagere delen op de flanken van de heuvelrug komt een vochtiger heidetypen voor, waaronder ook een hellingveentje. De flanken van de stuwwal zijn grotendeels begroeid met naaldbos, loofbos en gemengd bos van verschillende leeftijden. Voor Sallandse Heuvelrug zijn zes habitattypen aangemeld. Kamsalamander is de enige habitatsoort. Aangemelde broedvogels zijn Korhoen, Nachtzwaluw en Roodborsttapuit. (Ministerie van LNV 2004b).
In bijlage 3 zijn de instandhoudingsdoelen voor de habitats en (vogel)soorten van het Natura 2000-gebied weergegeven.

2.2 Effectbeschrijving Natura 2000

Aanlegfase

Tijdens de aanlegfase van het bezoekerscentrum van Staatsbosbeheer worden geen negatieve effecten op beschermde waarden van het Natura 2000-gebied verwacht. Het open gedeelte rondom het bezoekerscentrum is van beperkte omvang en verder ongeschikt als biotoop voor de kwalificerende vogelsoorten. Als gevolg van het ontbreken van oppervlaktewater binnen het plangebied kan het voorkomen van de Kamsalamander ook worden uitgesloten. De kwalificerende habitattypen liggen op ruime afstand van de voorgenomen uitbreiding, zodat ten gevolge van bouwactiviteiten geen negatieve effecten zullen optreden.

Gebruiksfase

Na realisatie van de uitbreiding van het bezoekerscentrum zal er waarschijnlijk een toename van de recreatieve uitloop naar Natura 2000-gebied Sallandse Heuvelrug ontstaan. Het gebied is deels toegankelijk via openbare paden.

Op dit moment komen er ongeveer 110.000 bezoekers per jaar in het centrum. Naar verwachting zal het eerste jaar na de uitbreiding een toename plaatsvinden van circa 10.000 bezoekers (ca. 8,5%) en zal dit daarna weer geleidelijk terugvallen naar ca. 110.000 (mondelinge mededeling Staatsbosbeheer).

De tijdelijke toename van bezoekers aan het bezoekerscentrum zal naar verwachting ook leiden tot een tijdelijke toename van de uitloop naar het Natura 2000-gebied. In het gehele Nationale Park Sallandse Heuvelrug komen jaarlijks circa 1,1 miljoen bezoekers, een factor 10x zo veel als het aantal bezoekers van het bezoekerscentrum (zie tabel 2.1). Niet iedereen die het bezoekerscentrum aan doet zal ook daadwerkelijk het Natura 2000-gebied bezoeken. Zelfs als dit wel het geval zou zijn, dan is een tijdelijke toename van 10.000 recreanten slechts 0,9% van het totale jaarlijkse bezoekersaantal.

Tabel 2.1

Bezoekersaantallen Nationaal Park Sallandse Heuvelrug en bezoekerscentrum. Bron: GOBT 2010

Jaar	NP Sallandse Heuvelrug	Bezoekerscentrum
2005	1.105.000	110.500
2006	1.065.000	106.500
2007	1.150.000	115.000
2008	1.130.000	113.000
2009	ca. 1.000.000	111.000

De huisvesting van de Sterrenwacht Hellendoorn, de IVN en de CNME zal tot een extra toeloop naar het centrum leiden, vanwege vergaderingen, bijeenkomsten en anderszins activiteiten van deze organisaties. Deze activiteiten zijn echter niet gericht op een verblijf in de natuur en aangenomen wordt dat zij niet zullen leiden tot een extra uitloop naar het Natura 2000-gebied.

De belangrijkste knelpunten ten aanzien van het behalen van de instandhoudingsdoelen zijn verdroging, eutrofiëring en verstoring door recreatie (Kiwa Water Research/EGG-consult, 2007). Gezien de afstand van het bezoekerscentrum tot aan het Natura 2000-gebied - circa 1 km - is recreatiedruk het enige negatieve effect dat zou kunnen optreden ten gevolge van de uitbreiding van het bezoekerscentrum. Recreanten kunnen habitattypen schaden door deze te vertrapen en habitatoorten en broedvogels verstoren door hun leefgebied te betreden.

Schade aan habitattypen en de habitatsoort Kamsalamander door recreatie kan met zekerheid worden uitgesloten, omdat niet van de paden mag worden afgeweken en vanaf de paden zelf geen verstoring zal optreden.

Verstoring van broedvogels kan vanwege de grote gevoeligheid van deze soortgroep voor aanwezigheid van mensen echter wel vanaf de paden optreden, wanneer deze paden in of nabij broedterritoria of foerageer- en rustgebied zijn gelegen. In het Natura 2000-gebied is dit voor alle drie aangewezen soorten - Korhoen, Nachtzwaluw en Roodborsttapuit - het geval.

2.3 Effectbeoordeling broedvogels Natura 2000

Van broedvogels is bekend dat zij langs druk bezochte paden in lagere dichtheden voorkomen en een verminderd reproductiesucces hebben (o.a. Pouwels & Vos 2001). Negatieve effecten door een geringe toename van de recreatiedruk in het biotoop van de drie kwalificerende broedvogelsoorten, zullen voor Nachtzwaluw en Roodborsttapuit m,et zekerheid niet optreden. Beide soorten vertonen al geruime tijd een positieve trend en komen ruim boven het instandhoudingsdoel voor (zie Tabel 2.2). De draagkracht van het Natura 2000-gebied voor Nachtzwaluw en Roodborsttapuit is het laatste decennium sterk vergroot door uitbreiding van het heideareaal.

Tabel 2.2

Aantallen en trends van kwalificerende broedvogels van Natura 2000-gebied Sallandse Heuvelrug.

Bron : Netwerk Ecologische Monitoring (SOVON, RWS, CBS)

Soort	Functie	Aantal	2004	2005	2006	2007	2008	Start	Trend sinds start	Trend sinds 1999
Korhoen	b	paren	15	13	23	15	12	1990	-	?
Nachtzwaluw	b	paren	53	56	62	63	61	1990	++	+
Roodborsttapuit	b	paren	-	-	-	-	69	1993	++	++

Deze maatregel - het omzetten van bos naar heide - is uitgevoerd om de laatste populatie van Korhoen in ons land veilig te stellen. De soort lijkt echter gedoemd tot uitsterven, in 2010 werden slechts 7 mannetjes geteld, terwijl er minimal 40 hanen noodzakelijk zijn voor een levensvatbare populatie. Vanwege de sterke bedreiging van de soort moet in het licht van de natuurbeschermingswet elk negatief effect op de draagkracht van het Natura 2000-gebied beoordeeld worden als significant

Ecologische onderzoeksbureau Altenburg & Wymenga heeft in 2009 onderzoek verricht naar het effect van verstoring door wegen en paden op de korhoenpopulatie van de Sallandse heuvelrug (Bruinzeel 2009). In dit onderzoek wordt geconcludeerd dat het niet uitgesloten is dat de huidige verstoringdruk door wegen en paden het herstel van de populatie belemmert. Er bestaat een realistische kans dat verstoring door wegen en paden een aantasting vormt van de draagkracht en daarmee het instandhoudingsdoelstelling.

Wegen en paden die het leefgebied van Korhoen (open heidegebied) doorkruisen hebben een versturende invloed op de soort. Wegen en paden die langs bosranden of door bosgebied lopen hebben daarentegen een geringere versturende werking, aangezien de vogels van nature al een bepaalde afstand tot de bosrand bewaren. (Bruinzeel 2009)

Uit bovenstaande kan geconcludeerd worden dat een aantoonbare toename van de recreatiedruk in het leefgebied van Korhoen kan leiden tot populatie-effecten en daarmee significant negatieve effecten op het instandhoudingsdoel in het Natura 2000-gebied. Staatsbosbeheer geeft aan dat er voortdurend sprake is van monitoring en sturing van recreatiestromen om de impact op natuurwaarden te minimaliseren. In het

op te stellen Natura 2000-beheerplan is ruimte voor het nemen van aanvullende maatregelen indien dit noodzakelijk wordt geacht.

Omdat er sprake is van een tijdelijke en tevens zeer geringe toename van de recreatiedruk en er bovendien sprake is van een voortdurende monitoring van eventuele negatieve gevolgen van recreatie, wordt geconcludeerd dat er ten gevolge van de uitbreiding van het bezoekerscentrum geen aantoonbare effecten te verwachten zijn op de draagkracht van het Natura 2000-gebied voor de Korhoen. Ook voor andere waarden waarvoor instandhoudingsdoelen zijn opgesteld worden geen effecten verwacht.

2.4 Beschermd Natuurmonument

In de directe nabijheid van de onderzoekslocatie bevinden zich geen Beschermd Natuurmonumenten. Het meest nabijgelegen Beschermd Natuurmonument is Oostermaet, op een afstand van circa 15 kilometer. Dit Natuurmonument bestaat uit een voormalig beekdal met delen van aangrenzende dekzandruggen, een vochtige bosweide, omgeven door een houtwal, een elzenbroekbosje en enkele hogere delen met een heischraal grasland en een loofbos (Ministerie van LNV 1994).

Gezien de grote afstand kan worden gesteld dat de beoogde plannen geen effecten op Beschermd Natuurmonument Oostermaet zullen hebben.

3 Nota Ruimte

De Nota Ruimte is één van de structuurschema's waarin de visie van het Rijk over natuur en landelijk gebied is vastgelegd. De Nota richt zich op het behoud, herstel en ontwikkeling van wezenlijke natuurlijke kenmerken en waarden. Vanuit deze doelstelling wordt de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) gerealiseerd en worden ondermeer ganzengebied en weidevogelgebieden aangewezen.

3.1 De EHS in Overijssel

Op 1 juli 2009 is de 'Omgevingsvisie Overijssel' door de Provinciale Staten vastgelegd. In de Omgevingsvisie is het streekplan, verkeer- en vervoerplan, waterhuishoudingsplan en milieubeleidsplan samengevoegd tot één, volledig integraal provinciaal beleidsplan voor de fysieke leefomgeving, om ruimte te bieden aan kwaliteit en ontwikkeling. In het kader van deze vaststelling is tevens op 1 juli 2009 door Provinciale Staten de EHS opnieuw vastgesteld.

De EHS-begrenzing is weergegeven op de Omgevingsverordeningskaart, behorend bij de Omgevingsvisie Overijssel (2009b). De EHS bestaat uit de volgende deelgebieden:

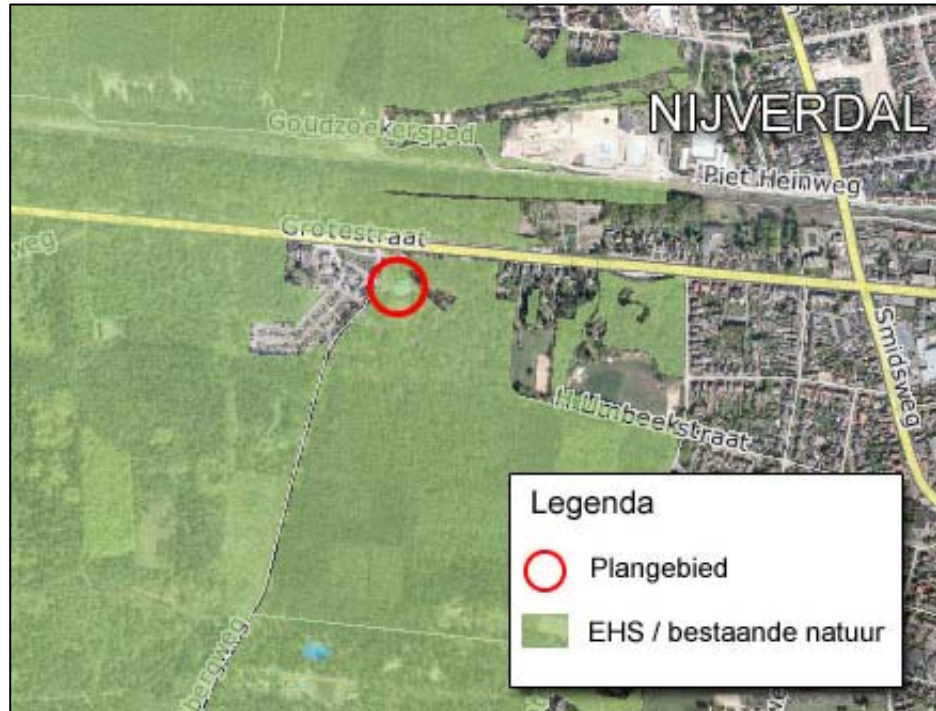
- 1 Bestaande natuur: gebied getypeerd door de aanwezigheid van grote natuurwaarden;
- 2 Nieuwe gerealiseerde natuur: gebied getypeerd door de geschiktheid voor verdere ontwikkeling van aanwezige of in potentie aanwezige natuurwaarden waarvoor de aankoop en/of functiewijziging van het gebied heeft plaatsgevonden;
- 3 Nieuwe nog niet gerealiseerde natuur: gebied getypeerd door de geschiktheid voor verdere ontwikkeling van aanwezige of in potentie aanwezige natuurwaarden, maar waarvoor de aankoop en/of functiewijziging nog niet heeft plaatsgevonden;
- 4 Beheersgebied: gebied getypeerd door een agrarische functie waarbij de grondgebruikers voor deze functie op vrijwillige basis kunnen bijdragen aan het in stand houden en verbeteren van natuur- en landschapswaarden;
- 5 Zoekgebied: gebied waarbinnen gebieden liggen die behoren tot de onder 3 en 4 genoemde gebiedscategorieën, maar waarvoor de concrete bepaling nog niet heeft plaatsgevonden. De zoekgebieden zijn gebieden die nog concreet begrensd moeten worden. Ze genieten echter wel dezelfde ruimtelijke bescherming als de concreet begrensde EHS, totdat de concreet begrensde EHS is vastgesteld. (Provincie Overijssel 2009b).

De wezenlijke kenmerken en waarden van de EHS worden omschreven als: actuele - en voor (deel)gebieden met een natuurbestemming tevens potentiële - waarde, gebaseerd op de natuurdoelen van het gebied.

De kernkwaliteiten binnen de EHS zijn natuurkwaliteit, landschappelijke kwaliteiten en beleving van rust. Voor de hele EHS geldt het "nee-tenzij-beleid", wat betekent dat ingrepen alleen mogelijk zijn onder voorwaarden. Er moet sprake zijn van zwaarwegend maatschappelijk belang, er ontbreken redelijke alternatieven en er vindt kwantitatieve en kwalitatieve compensatie plaats. Hierbij worden zogenaamde EHS-spelregels gehanteerd: Herbegrenzing van de EHS, saldering van negatieve effecten en toepassing van het compensatiebeginsel. Het 'nee, tenzij'-principe en de overige spelregels heeft de provincie Overijssel verankerd in de provinciale Omgevingsverordening.

3.2 De EHS in relatie tot het plangebied

In onderstaande figuur 3.1 is te zien dat het plangebied onderdeel uitmaakt van de EHS/Bestaande natuur.

Figuur 3.1

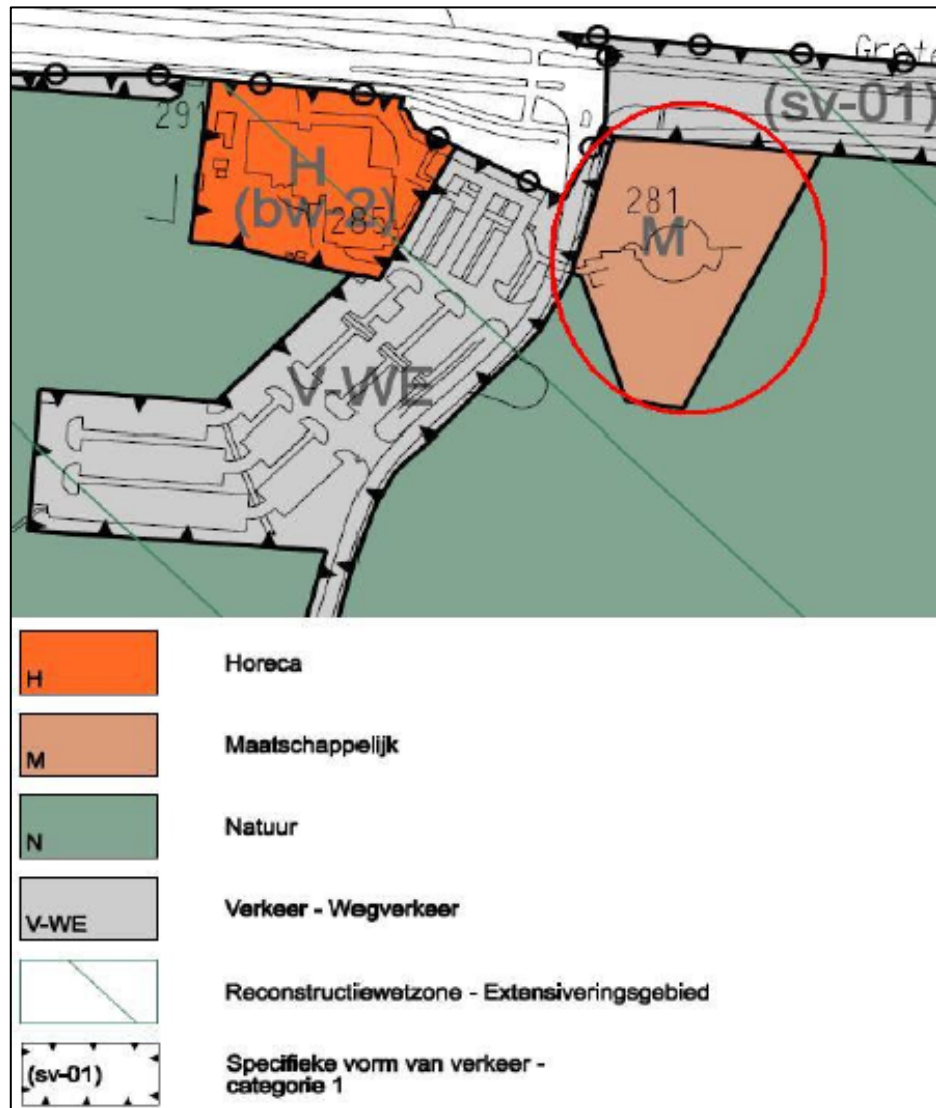
Ligging van het plangebied ten opzichte van de EHS.
(Bron: Omgevingsverorderingskaart, Provincie Overijssel 2009a).

Bij ruimtelijke ingrepen in de EHS geldt als hoofdregel het 'nee, tenzij'-principe. Dit houdt in dat ruimtelijke ingrepen niet zijn toegestaan, tenzij er geen alternatieven zijn en er sprake is van een groot openbaar belang. De effecten van een ingreep moeten bovendien worden gecompenseerd. In de Spelregels EHS zijn hiervoor afspraken gemaakt.

Aantasting van de wezenlijke kenmerken en waarden van de EHS moet dus in eerste instantie worden voorkomen. Onduidelijk is echter nog of dit ook geldt voor voorliggende ontwikkelingen, omdat de begrenzing van de EHS hier over een locatie ligt die een andere bestemming heeft dan 'Natuur', namelijk die van 'Maatschappelijk'. In het vigerende bestemmingsplan is opgenomen dat het bebouwde oppervlak maximaal 1.100 m² mag bedragen. Omdat dit oppervlak met de nieuwbouw overschreden zou worden, is een bestemmingsplanwijziging noodzakelijk. De uitbreiding blijft echter binnen de grenzen van de huidige bestemming, zodat gekozen kan worden voor een partiële herziening van het geldende bestemmingsplan. De bestemming blijft in de toekomstige situatie zodoende gewoon 'Maatschappelijk'. Het omliggende gebied heeft voornamelijk de bestemming 'Natuur'. De parkeer- en horecagelegenheid ten westen van het bezoekerscentrum van SBB hebben de bestemming 'Verkeer - wegverkeer' en 'Horeca' (zie figuur 3.2)

Uit figuur 3.2 blijkt dat zowel de parkeergelegenheid alsook de horecagelegenheid niet als EHS zijn aangemerkt. Onduidelijk is waarom het bezoekerscentrum van SBB wel is aangemerkt als EHS-bestaande natuur, terwijl er geen bestemming 'Natuur' op rust.

Wanneer uit navraag bij de provincie Overijssel blijkt dat de begrenzing van de EHS hier desondanks juist is, moet beoordeeld worden of de uitbreiding van het bezoekerscentrum van SBB de wezenlijke kenmerken en waarden van de EHS aantast. Voortuitlopend hierop wordt daarom voor de zekerheid de EHS-toets al nader uitgewerkt.

Figuur 3.3
Bestemmingsplan van het plangebied (rood omcirkeld) en de omgeving.

Wezenlijke kenmerken en waarden

De heidegrond rondom het bezoekerscentrum waar de uitbreiding zal plaatsvinden, kan gezien worden als het natuurtype 'droge heide'. Dit specifieke natuurtype komt met name voor op de drogere delen van de hogere zandgronden in Midden Nederland. De vegetatie op de heidegrond wordt gekenmerkt door Struikheide, Rode bosbes en Blauwe bosbes. Hier en daar overheersen grassen als Pijpenstrootje en Bochtige smele of struiken als Jeneverbes en Gewone braam.

Variatie in vegetatiestructuur is van groot belang voor warmteminnende diersoorten zoals Zandhagedis. Deze soort komt binnen het plangebied voor (zie paragraaf 4.3) en maakt gebruik van de zandige plakken om eieren in te leggen en te zonnen. Bij gevaar

biedt de vegetatie bescherming. Typierend voor droge heide is de afwisseling van jonge heide, oude heide, (plaatselijk) struweel en verspreide bomen, open zandige delen en (plaatselijk) dominantie van grassoorten. Hoewel het oppervlak van de heide rondom het bezoekerscentrum beperkt is, is deze typische structuur wel terug te vinden.

Effectbeoordeling

Door de aanwezigheid van het natuurtype droge heide en de zeldzame reptielensoort Zandhagedis en Jeneverbes, kan gesteld worden dat het plangebied een hoge waarde heeft. Door de uitbreiding van het bezoekerscentrum zal een deel van de binnen de EHS liggende heidegrond verdwijnen. Het oppervlak dat verdwijnt is echter beperkt. Daarnaast zal de kwaliteit van leefgebied voor Zandhagedis verbeterd worden en zal de Jeneverbes worden ingepast of worden verplaatst (zie paragraaf 4.4).

In de omgevingsverordening van Overijssel (2009) (Artikel 2.7.6 lid 4) staat dat een ontheffing kan worden verleend wanneer sprake is van een relatief kleinschalige wijziging van het bestemmingsplan of van de regels ter zake van het gebruik van grond, als is aangetoond en verzekerd dat deze wijziging:

- de wezenlijke kenmerken en waarden slechts in beperkte mate aantast;
- de kwaliteit en kwantiteit van de EHS op het betreffende gebiedsniveau tenminste behoudt;
- plaatsvindt na een zorgvuldige afweging van alternatieve locaties;
- maatregelen bevat die resulteren in een goede landschappelijke en natuurlijke inpassing.

De uitbreiding van het bezoekerscentrum kan gezien worden als een relatief kleinschalige wijziging. De wezenlijke kenmerken worden in zeer beperkte mate aangetast en er worden bovendien maatregelen getroffen die resulteren in een goede landschappelijke en natuurlijke inpassing. Omdat er onduidelijkheid bestaat omtrent de overige twee voorwaarden wordt aangeraden om in overleg te treden met de provincie Overijssel om zekerheid te verkrijgen over de eventuele strijdigheid van het plan met het EHS-beleid.

3.3 Natuur buiten de EHS

Ook buiten de EHS zijn bos- en natuurgebieden aanwezig. Deze gebieden dragen bij aan belangrijke gebiedskenmerken en dienen daarom behouden te blijven (Provincie Overijssel 2009b). Tot deze gebieden behoren onder andere weidevogelgebieden en ganzengebieden. In de directe omgeving van het plangebied zijn echter geen gebieden aanwezig die zijn aangewezen als waardevolle natuur buiten de EHS.

4 Beschermde flora en fauna

4.1 Flora- en faunawet

De Flora- en faunawet (Ff-wet) voorziet in de bescherming van een aantal plant- en diersoorten en gaat hierbij uit van het 'nee, tenzij'-beginsel. Centraal hierbij staat de zorgplicht. De zorgplicht houdt in dat iedereen 'voldoende zorg' in acht moet nemen voor alle in het wild voorkomende planten en dieren en hun leefomgeving. Samengevat kan worden gesteld dat alle vogels, de meeste zoogdieren, amfibieën en reptielen en een aantal, meest zeldzame planten, vlinders, libellen, vissen en ongewervelden beschermd zijn. In de praktijk betekent dit dat bepaalde handelingen ten aanzien van dieren en planten slechts onder strikte voorwaarden mogelijk zijn. De Flora- en faunawet heeft in die zin dan ook de nodige consequenties bij ruimtelijke ontwikkelingen.

Om te bepalen of door een bepaalde activiteit beschermde soorten verstoord of verontrust worden, is kennis nodig over de al dan niet aanwezigheid van beschermde soorten. Deze informatie kan bijvoorbeeld afkomstig zijn uit recente onderzoeken of soortverspreidingsatlassen. Vaak ontbreekt echter specifieke informatie over de locatie waar werkzaamheden of herinrichtingen gepland zijn. Het (laten) uitvoeren van een inventarisatie biedt dan uitkomst.

Voor een nadere toelichting op de Flora- en faunawet wordt verwezen naar bijlage 1.

4.2 Methode

Veldonderzoek

Het veldonderzoek is uitgevoerd op 20 juli 2010. Tijdens het bezoek is aandacht besteed aan de beschermde soorten binnen de Ff-wet en vooral aan de juridisch zwaarder beschermde soorten (Ff-wet tabel 2 en 3) en aan bedreigde soorten (Rode Lijst). Voor zover mogelijk zijn alle soortgroepen geïventariseerd, maar gezien het aangetroffen biotoop is de nadruk gelegd op flora, reptielen en vogels.

Literatuuronderzoek

Naast veldonderzoek is gebruik gemaakt van bestaande verspreidingsgegevens van flora en fauna, afkomstig van verspreidingsatlassen (zie literatuurlijst), Natuurloket¹ en overige databanken (onder andere RAVON en waarneming.nl). Deze gegevens zijn in de onderstaande beschrijving van soortgroepen betrokken.

4.3 Resultaten

Flora

In het plangebied zijn met name soorten aangetroffen die kenmerkend zijn voor bossen met droge, zure en voedselarme omstandigheden. Aangetroffen soorten zijn onder andere Amerikaanse vogelkers, Bochtige smele, Blauwe bosbes, Dopheide, Gestreepte witbol, Gewone braam, Gewoon biggenkruid, Gewone lijsterbes, Grove den, Pijpestrootje, Rankende helmblom, Rode bosbes, Ruwe berk, Sint- janskruid, Struikheide en Zomereik.

Naast de hierboven genoemde niet-beschermde soorten is een exemplaar van de middelhoog beschermde Jeneverbes (Ff-wet tabel 2) aangetroffen ten noorden van het

¹ Het Natuurloket biedt per kilometerhok (1 vierkante kilometer) een weergave van het voorkomen van beschermde en bedreigde soorten per soortgroep. In veel gevallen ontbreken echter recente onderzoeksgegevens of is er onvolledig of geheel geen eerder onderzoek verricht. Natuurloket laat echter niet zien welke soorten het betreft.

bezoekerscentrum. Overige beschermde of bedreigde plantensoorten zijn binnen de planlocatie niet aangetroffen. Gezien de aangetroffen soortensamenstellingen en de terreingesteldheid wordt ook niet verwacht dat overige beschermde of bedreigde flora binnen de uitbreidingslocatie voorkomt. Behalve voor Jeneverbes is het nemen van mitigerende maatregelen om overtreding van de verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet te voorkomen dan ook niet aan de orde.

De soort Jeneverbes zal worden meegenomen in de effectbeoordeling van paragraaf 4.4.

Zoogdieren

Binnen het plangebied is een aantal vaste verblijfplaatsen van laag beschermde zoogdiersoorten aangetoond of te verwachten, namelijk Tweekleurige bosspitsmuis, Rosse woelmuis, Bosmuis, Egel, Mol en Konijn (allen FF-wet tabel 1). Voor tabel 1-soorten geldt in geval van ruimtelijke ontwikkelingen automatisch vrijstelling van de ontheffingsplicht.

Vaste verblijfplaatsen van juridisch zwaarder beschermde soorten (bijv. Das, Eekhoorn of vleermuizen) worden gezien bekende verspreidingsgegevens en de afwezigheid van sporen als nesten/holen, uitwerpselen en vraatsporen niet verwacht binnen het plangebied. Aangezien schade aan middelhoog- en strikt beschermde zoogdieren niet aan de orde is wordt deze soortgroep niet meegenomen in de effectbeoordeling.

Broedvogels

Algemeen

Er is geen systematische broedvogelinventarisatie uitgevoerd. Tijdens het veldonderzoek is met name gekeken naar de aanwezigheid van broedvogels met jaarrond beschermde nestplaatsen. Daarnaast is op basis van biotoopeisen, terreinkenmerken, expert judgement en bekende ecologische principes beoordeeld welke soorten aanwezig kunnen zijn.

Broedvogels met jaarrond beschermde nestplaatsen

De lijst met vogelsoorten waarvan de nesten het hele jaar door zijn beschermd is op 26 augustus 2009 gewijzigd. Dit betreft de nesten van Boomvalk, Buizerd, Gierzwaluw, Grote gele kwikstraat, Havik, Huismus, Kerkuil, Oehoe, Ooievaar, Ransuil, Roek, Slechtvalk, Sperwer, Steenuil, Wespendif en Zwarte wouw. Voor de andere soorten geldt dat de nesten jaarrond beschermd zijn als zwaarwegende feiten of ecologische omstandigheden dat rechtvaardigen.

Tijdens het veldonderzoek zijn geen aanwijzingen voor de aanwezigheid van nestlocaties van broedvogels met jaarrond beschermde nesten aangetroffen.

Overige broedvogels

Binnen het plangebied en omliggende bospercelen kunnen algemene broedvogelsoorten van gemengd bos als Koolmees, Kuifmees, Zwarte mees, Houtduif, Pimpelmees, Roodborst en Tjiftjaf tot broeden komen. Alle van nature in Nederland voorkomende broedvogels, hun nesten, eieren en jongen zijn tijdens het broedseizoen strikt beschermd in de Flora- en faunawet.

Omdat het op dit moment onduidelijk is in welke periode de werkzaamheden plaats zullen vinden, wordt de soortgroep broedvogels meegenomen naar de effectbeoordeling van paragraaf 4.4

Amfibieën en vissen

In het onderzoeksgebied en directe omgeving is geen permanent oppervlaktewater aanwezig. Het plangebied is daarnaast erg droog. Voortplanting en overwintering van amfibieën en het voorkomen van vissen in het plangebied kan zodoende worden uitgesloten. Aangezien schade aan beschermde amfibieën en/of vissen niet aan de orde is worden deze soortgroepen niet meegenomen in de effectbeoordeling.

Reptielen

Zandhagedis

Van de strikt beschermde Zandhagedis (Ff-wet tabel 3/Habitatrichtlijn Bijlage IV/Rode Lijst 'kwetsbaar') zijn tijdens het veldbezoek zeker vijf verschillende exemplaren waargenomen in het heideterrein rondom het bezoekerscentrum (figuur 4.1). Daarnaast zijn binnen de beoogde uitbreiding twee zandige plekken aanwezig die geschikt zijn als voortplantingsbiotoop (bijlage 4).

Figuur 4.1

Eén van de zandhagedissen, gevangen in het plangebied.

Door de plannen verdwijnt voortplantingsbiotoop en leefgebied van de strikt beschermde Zandhagedis. De soort zal daarom worden meegenomen in de effectbeoordeling in paragraaf 4.4.

Hazelworm

In de bosrand en op de heidegrond is geschikt biotoop van de moeilijk vast te stellen en strikt beschermde Hazelworm (Ff-wet tabel 3) aanwezig. Deze soort is bekend van de Sallandse heuvelrug (RAVON). De soort is niet aangetroffen tijdens het veldbezoek, maar het voorkomen kan op basis van het aanwezige biotoop niet worden uitgesloten.

Door de plannen verdwijnt leefgebied van de strikt beschermde Hazelworm. De soort zal daarom worden meegenomen in de effectbeoordeling in paragraaf 4.4.

Levendbarende hagedis

In het zuidwestelijk deel van het heideveld (buiten de invloedssfeer van de plannen) is een adult exemplaar van de middelhoog beschermde Levendbarende hagedis (Ff-wet tabel 2/Rode Lijst 'gevoelig') aangetroffen (bijlage IV). De heidegrond rondom het bezoekerscentrum vormt geschikt leefgebied voor de soort.

Door de plannen verdwijnt voortplantingsbiotoop en leefgebied van de strikt beschermde Zandhagedis. De soort zal daarom worden meegenomen in de effectbeoordeling in paragraaf 4.4.

Er worden geen andere reptielen in het plangebied verwacht omdat geschikt biotoop daarvoor ontbreekt.

Ongewervelden

Uit bekende verspreidingsgegevens (Natuurloket 2010) blijkt dat er binnen het betreffende kilometerhok (X:226 - Y:486) een libellensoort van de Rode lijst bekend is. Het betreft hier mogelijk Tengere pantserjuffer, Bruine korenbout ('beide kwetsbaar') of Bandheidelibel ('gevoelig'). Laatst genoemde soort is tijdens het veldbezoek aangetroffen op de heide binnen het plangebied. Voor de voortplanting is deze soort afhankelijk van oppervlaktewater. Gezien de afwezigheid hiervan binnen de planlocatie gaat het hier om een zwerfend exemplaar.

Overige bedreigde of beschermde ongewervelden niet aangetroffen tijdens het veldbezoek en zijn ook bekend in de omgeving van het plangebied (Natuurloket 2010). Zodoende kan worden geconcludeerd dat er geen beschermde ongewervelden aanwezig en te verwachten zijn binnen het plangebied. Schade aan beschermde ongewervelden zijn niet aan de orde. Deze soortgroep wordt daarom niet meegenomen in de effectbeoordeling.

4.4 Effectbeoordeling en aanbevelingen

Op basis van voorgaande paragraaf wordt geconcludeerd dat de in tabel 4.1 weergegeven middelhoog- en strikt beschermde soorten (Ff-wet tabel 2- en 3-soorten) binnen de invloedssfeer van de plannen (potentieel) aanwezig zijn. Ten aanzien van deze soorten is in deze paragraaf een effectbeoordeling uitgevoerd. Bij elke soort zullen aanbevelingen worden gedaan met betrekking tot het (eventuele) vervolgtraject. Tabel 1-soorten worden binnen de Flora- en faunawet gezien als 'laag beschermd'; voor deze soorten geldt in geval van ruimtelijke ontwikkelingen automatisch vrijstelling van de ontheffingsplicht.

Tabel 4.1 Middelhoog- (FFW tabel 2) en strikt beschermde (FFW tabel 3) soorten binnen de invloedssfeer van de plannen.

Flora	Broedvogels	Reptielen
Jeneverbes (FFW T2)	Diverse soorten	Zandhagedis (FFW T3) Hazelworm (FFW T3) Levendbarende hagedis (FFW T2)

Flora

Als gevolg van de doorvoering van de 'Aangepaste beoordeling ontheffing ruimtelijke ingrepen Flora- en faunawet'² is het - indien beoordeeld wordt dat de functionaliteit van de groeiplaats gewaarborgd blijft - in veel gevallen niet meer noodzakelijk om ontheffing van de Flora- en faunawet aan te vragen. In plaats van een ontheffing dient een op de situatie toegesneden werkprotocol/mitigatieplan op te worden gesteld. Hierin worden mitigerende maatregelen beschreven die de functionaliteit van de groeiplaats van de aanwezige middelhoog beschermde soort (in dit geval Jeneverbes) te waarborgen. Hierbij moet gedacht worden aan de volgende eisen:

- Indien het niet mogelijk is het exemplaar van de Jeneverbes in te passen, dient deze verplaatst te worden binnen het terrein naar andere geschikte standplaatsen - zoals in of rond het open heideterrein;
- Uitvoering in de periode dat de plant voldoende groei toont om zich te kunnen vestigen op de nieuwe standplaats: tussen 1 maart en 31 augustus;
- Het verwijderen en herplanten dient te worden uitgevoerd binnen enkele uren;

² Dienst Regelingen (2009). Aangepaste beoordeling ontheffing ruimtelijke ingrepen Flora- en faunawet. Ministerie van LNV, 26 augustus 2009.

- Alle handelingen dienen zorgvuldig en onder begeleiding van een ter zake deskundige te worden uitgevoerd.

Broedvogels

Als gevolg van de werkzaamheden ten behoeve van de uitbreiding van het bezoekerscentrum kunnen broedende vogels binnen of in de omgeving van het plangebied verstoord worden. Het is veelal niet mogelijk ontheffing te verkrijgen voor verbodsbepalingen die gelden voor broedvogels. Activiteiten die plaatsvinden op locaties waar nesten of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de vogels aanwezig zijn, worden niet toegestaan. Werkzaamheden die broedbiotopen van vogels verstoren of beschadigen dienen buiten het broedseizoen van deze soorten te worden gestart. Voor de aanwezige soorten kan de periode tussen half maart en half juli worden aangehouden als broedseizoen. De broedperiode verschilt echter per soort en soms ook per jaar. In het kader van de Flora- en faunawet wordt voor het broedseizoen dan ook geen standaardperiode gehanteerd. Van belang is of een broedgeval wordt verstoord, ongeacht de datum.

Om functionaliteit van het leefgebied te handhaven en schade aan individuen te voorkomen wordt onderstaande mitigerende maatregel uitgevoerd:

Voorafgaand aan werkzaamheden wordt door een ter zake kundig persoon gecontroleerd of en waar zich nog broedende vogels bevinden. Indien er een werkweek niet gewerkt is in verband met bijvoorbeeld de bouwvakantie dient deze check herhaald te worden. Wanneer bewoonde nesten worden aangetroffen, worden werkzaamheden binnen een straal van <50-100 meter van de nestplaats uitgesteld totdat de eieren zijn uitkomen en de jongen vliegvlug zijn (Krijgsveld *et al.* 2008).

Reptielen

Als gevolg van de doorvoering van de 'Aangepaste beoordeling ontheffing ruimtelijke ingrepen Flora- en faunawet'³ is het - indien de functionaliteit van het leefgebied gewaarborgd blijft - in veel gevallen niet meer noodzakelijk om ontheffing van de Flora- en faunawet aan te vragen. In plaats van een ontheffing dient een op de situatie toegesneden werkprotocol/mitigatieplan op te worden gesteld waarin mitigerende maatregelen worden beschreven die de functionaliteit van het leefgebied van Zandhagedis, Hazelworm en Levendbarende hagedis waarborgen. Hierbij moet gedacht worden aan de volgende eisen:

- Werkzaamheden dienen uitgevoerd te worden buiten de voortplantingsperiode en overwinteringsperiode van Zandhagedis, Hazelworm en Levendbarende hagedis (buiten de periode april tot en met juli en november tot en met februari/maart);
- Voor aanvang van de werkzaamheden dient een compensatiegebied met geschikte voortplantings plekken te zijn ingericht in de nabije omgeving (bijvoorbeeld door het heideterrein ten zuiden van het bezoekerscentrum te verbeteren/optimaliseren voor de reptielensoorten);
- Er dienen schermen rondom het werkterrein geplaatst te worden, zodat de reptielen het terrein niet kunnen betreden. Vervolgens dienen dieren te worden weggevangen uit het werkgebied en te worden uitgezet in het compensatiegebied.

³ Dienst Regelingen (2009). Aangepaste beoordeling ontheffing ruimtelijke ingrepen Flora- en faunawet. Ministerie van LNV, 26 augustus 2009.

4.5 Eindconclusies beschermde soorten

Binnen het plangebied is de middelhoog beschermde Jeneverbes (Ff-wet tabel 2) aangetroffen. Mogelijk kan het exemplaar niet worden ingepast. In dat geval dient gewerkt te worden volgens een ecologisch werkprotocol waarmee de functionaliteit van de groeiplaats wordt gewaarborgd. Dit werkprotocol zal gericht zijn op het verplaatsen van de Jeneverbes naar een andere geschikte standplaats binnen het terrein - zoals in of rond het open heideterrein.

Als gevolg van de werkzaamheden kunnen broedende vogels binnen of in de omgeving van het plangebied verstoord worden. Het is veelal niet mogelijk ontheffing te verkrijgen voor verbodsbepalingen die gelden voor broedvogels. Activiteiten die plaatsvinden op locaties waar nesten of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de vogels aanwezig zijn, worden niet toegestaan. Werkzaamheden die broedbiotopen van vogels verstoren of beschadigen dienen buiten het broedseizoen van deze soorten te worden gestart. Voor de aanwezige soorten kan de periode tussen half maart en half juli worden aangehouden als broedseizoen. Wanneer de werkzaamheden wel plaatsvinden in de broedperiode van vogels, dient gewerkt te worden volgens een ecologisch werkprotocol.

Binnen het plangebied komt de Zandhagedis (Ff-wet tabel 3), Levendbarende hagedis (Ff-wet tabel 2) en (mogelijk) Hazelworm (Ff-wet tabel 3) voor. Door de plannen verdwijnt voortplantingsbiotoop en/of leefgebied van de soorten. Om schade aan de soorten weg te nemen dient gewerkt te worden volgens een op de situatie toegesneden werkprotocol/mitigatieplan. Hierin worden mitigerende maatregelen beschreven die de functionaliteit van het leefgebied van de reptielensoorten waarborgen.

Geconcludeerd wordt dat mitigerende (verzachtende of inpassings-) en compenserende maatregelen voor overige soortgroepen (zoogdieren, vissen, amfibieën en ongewervelden) niet noodzakelijk zijn. Bij de beoogde plannen gaan mogelijk wel exemplaren en verblijfplaatsen van enkele algemene en laag-beschermde kleine zoogdieren verloren. Het overtreden van verbodsartikelen uit de Flora- en faunawet is voor laag beschermde soorten echter niet aan de orde, omdat automatisch vrijstelling van de verbodsartikelen uit de Flora- en faunawet geldt.

Geraadpleegde bronnen

- Bode A.D., A.J. Dijkstra, B. Hoekstra, R. Hoeve & R. Zollinger (1999). De Zoogdieren van Overijssel. Voorkomen, verspreiding en ecologie van de in het wild levende zoogdieren.
- Bruinzeel, L. (2009). Effect van verstoring door wegen en paden op de Sallandse Heuvelrug. A&W rapport 1296, Altenburg & Wymenga ecologische onderzoek, Feanwâlden.
- Den, P.G.A. ten, P. Bremer, M.A. Heinen & M.A.P. Horsthuis (2002). De Sallandse Heuvelrug: Actuele natuurwaarden in beeld. Beschrijving van de actuele ecologische waarden op basis van recent onderzoek en voorstellen voor vervolgonderzoek en monitoring + 1 losse vegetatiekaart. (Basisrapport Milieuinventarisatie 2002.4), Provincie Overijssel, eenheid LNV, Zwolle
- Dienst Regelingen (2009a) Aangepaste beoordeling ontheffing ruimtelijke ingrepen Flora- en faunawet
- Dienst Regelingen (2009b) Aangepaste lijst jaarrond beschermde vogelnesten ontheffing Flora- en faunawet ruimtelijke ingreep.
- GOBT (2010). Bezoek aan toeristische attracties Overijssel. Een analyse van de ontwikkelingen 2005-2009. Gelders Overijssels Bureau voor Toerisme.
- Heusden W.R.M. van & S.J. Vreugdenhil (2008). Handreiking Flora- en faunawet. Voor werkzaamheden en activiteiten in het kader van bestendig gebruik, bestendig beheer en onderhoud en ruimtelijke inrichting en ontwikkeling. Concept, Versie 1.1. Dienst Landelijk Gebied, Ministerie van LNV.
- Kiwa Water Research/EGG-consult (2007). Knelpunten- en kansanalyse Natura 2000-gebied 42 - Sallandse Heuvelrug.
- Krijgsveld K.L., R.R. Smits & J. van der Winden (2008). Verstoringsgevoeligheid van vogels. Update literatuurstudie naar de reacties van vogels op recreatie. Projectnummer 07-690 Bureau Waardenburg i opdracht van Vogelbescherming Nederland, Culemborg.
- Ministerie van LNV (1994). Aanwijzingsbesluit Beschermd Natuurmonument Oostermaat.
- Ministerie van LNV (2004a). Besluit van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit TRCJZ/2004/5727, houdende vaststelling van rode lijsten flora en fauna.
- Ministerie van LNV (2004b). Ontwerpbesluit Natura 2000-gebied Sallandse Heuvelrug.
- Ministerie van LNV (2005). Algemene Handreiking Natuurbeschermingswet 1998.
- Ministerie van LNV (2009a). Natura 2000-gebieden. (www.synbiosys.alterra.nl/natura2000)
- Nöllert A. & C. Nöllert (2001). Amfibieëngids van Europa. Tirion Uitgevers BV, Baarn.
- Natuurloket (www.natuurloket.nl).
- Pouwels, R. en C.C. Vos (2001). Recreatie en biodiversiteit in balans: een ruimtelijkebenadering van functiecombinaties. Wageningen, Alterra, Research Instituut voor de Groene Ruimte. Alterra-rapport 227.
- Provincie Overijssel (1999). Richtlijnen voor de toepassing van het compensatiebeginsel voor natuur, bos en landschap (kenmerk LNL/1999/637). Zwolle
- Provincie Overijssel (2009a). Omgevingsvisie Overijssel, Visie en uitvoeringsprogramma voor de ontwikkeling van de fysieke leefomgeving van de provincie Overijssel. Juli 2009.
- Provincie Overijssel (2009b). Omgevingsverordening Overijssel, Omgevingsvisie Overijssel. Juli 2009.
- RAVON, Reptielen Amfibieën Vissen Onderzoek Nederland (www.ravon.nl).
- www.waarneming.nl (website met soortenwaarnemingen in Nederland).

Bijlagen

Bijlage 1: Wettelijk kader

Flora- en faunawet

Inleiding

Sinds 1 april 2002 is de Flora- en faunawet van kracht. Onder de Flora- en faunawet zijn ongeveer 500 soorten in Nederland aangewezen als beschermde dier- of plantensoort. De doelstelling van de wet is de bescherming en het behoud van de gunstige staat van instandhouding van in het wild levende plant- en diersoorten. Het uitgangspunt van de wet is 'nee, tenzij'. Dit betekent dat activiteiten met een schadelijk effect op beschermde soorten in principe verboden zijn.

De Flora- en faunawet kent een groot aantal verbodsbepalingen die samenhangen met ruimtelijke ingrepen, plannen en projecten. Zo is het verboden beschermde inheemse planten te plukken of te beschadigen en geldt voor beschermde dieren een verbod op het doden, verwonden en opzettelijk verontrusten. Ook is het verboden nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van beschermde inheemse dieren te beschadigen of te verstoren of eieren te rapen of te vernielen. De verbodsbepalingen betreffende planten op hun groeiplaats zijn opgenomen in artikel 8. De verbodsbepalingen betreffende dieren in hun natuurlijke leefomgeving zijn vermeld in artikel 9 tot en met 12.

Van het verbod op schadelijke handelingen ('nee') kan onder voorwaarden ('tenzij') worden afgeweken, met een ontheffing of vrijstelling. Het verlenen hiervan is de bevoegdheid van de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) of, in geval van beheer en schadebestrijding, van gedeputeerde staten van de provincies.

Beschermde dier- en plantensoorten

Beschermde inheemse planten- en diersoorten zijn bij algemene maatregel van bestuur aangewezen. Het zijn soorten die van nature in Nederland voorkomen en die in hun voortbestaan worden bedreigd of het gevaar lopen in hun voortbestaan te worden bedreigd. Ook zijn soorten aangewezen die niet noodzakelijkerwijs in hun voortbestaan worden bedreigd, maar wel bescherming genieten ter voorkoming van overmatige benutting.

De volgende diersoorten zijn beschermd volgens de Flora- en faunawet:

- 1) Alle van nature in Nederland voorkomende soorten *zoogdieren*, met uitzondering van gedomesticeerde dieren en met uitzondering van de zwarte rat, de bruine rat en de huismuis;
- 2) Alle van nature op het Europese grondgebied van de Lidstaten van de Europese Unie voorkomende soorten *vogels* met uitzondering van gedomesticeerde vogels;
- 3) Alle van nature in Nederland voorkomende soorten *amfibieën en reptielen*;
- 4) Alle van nature in Nederland voorkomende soorten *vissen*, met uitzondering van de soorten waarop de Visserijwet 1963 van toepassing is;
- 5) Een aantal ongewervelden (o.a. *insecten, libellen en kevers*) die in hun voortbestaan bedreigd zijn of het gevaar lopen in hun voortbestaan te worden bedreigd.

Er zijn drie beschermingsregimes van kracht, mede afhankelijk van de zeldzaamheid van de soort en de status in Europese richtlijnen. Van licht naar zwaar beschermd zijn de soorten opgenomen op Tabel 1, 2 of 3. Voor vogels gelden specifieke eisen, met name tijdens het broedseizoen. Bij ruimtelijke ingrepen geldt automatisch vrijstelling voor soorten van Tabel 1 waardoor de meeste aandacht gevraagd is voor soorten van Tabel 2/3 en voor vogels.

Wijze van toetsing

Door uitspraken van de Raad van State in het voorjaar van 2009 is de beoordeling aangepast bij ontheffingsaanvragen voor ruimtelijke ingrepen. Sinds 26 augustus van dat jaar werken we daardoor volgens een nieuw stroomschema (zie volgende pagina). Gaat u een ruimtelijke ingreep uitvoeren en zijn beschermde soorten aanwezig, dan zijn er vaak twee opties:

- 1) Voorkom overtreding van de Flora- en faunawet. Het gaat dan om het behoud van de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaats van de soort. Het betreft de functies van het leefgebied die ervoor zorgen dat de soort succesvol kan rusten of voortplanten, bijvoorbeeld nesten, migratieroutes en foerageergebied. Als u deze veilig stelt door vooraf mitigerende maatregelen te treffen, heeft u mogelijk geen ontheffing meer nodig. Om zeker te zijn dat uw maatregelen voldoende zijn, kunt u ze vóóraf laten beoordelen door Dienst Regelingen. Als deze voldoende zijn krijgt u een beschikking met daarin de goedkeuring van uw maatregelen. De goedkeuring krijgt u in de vorm van een afwijzing van uw ontheffingsaanvraag. U heeft namelijk geen ontheffing nodig doordat u met uw maatregelen overtreding van de Flora- en faunawet voorkomt.

2) Kan de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaats van de soort niet worden gegarandeerd door mitigerende maatregelen? Dan dient u een reguliere ontheffingsaanvraag in waarbij de onderstaande vragen gesteld worden:

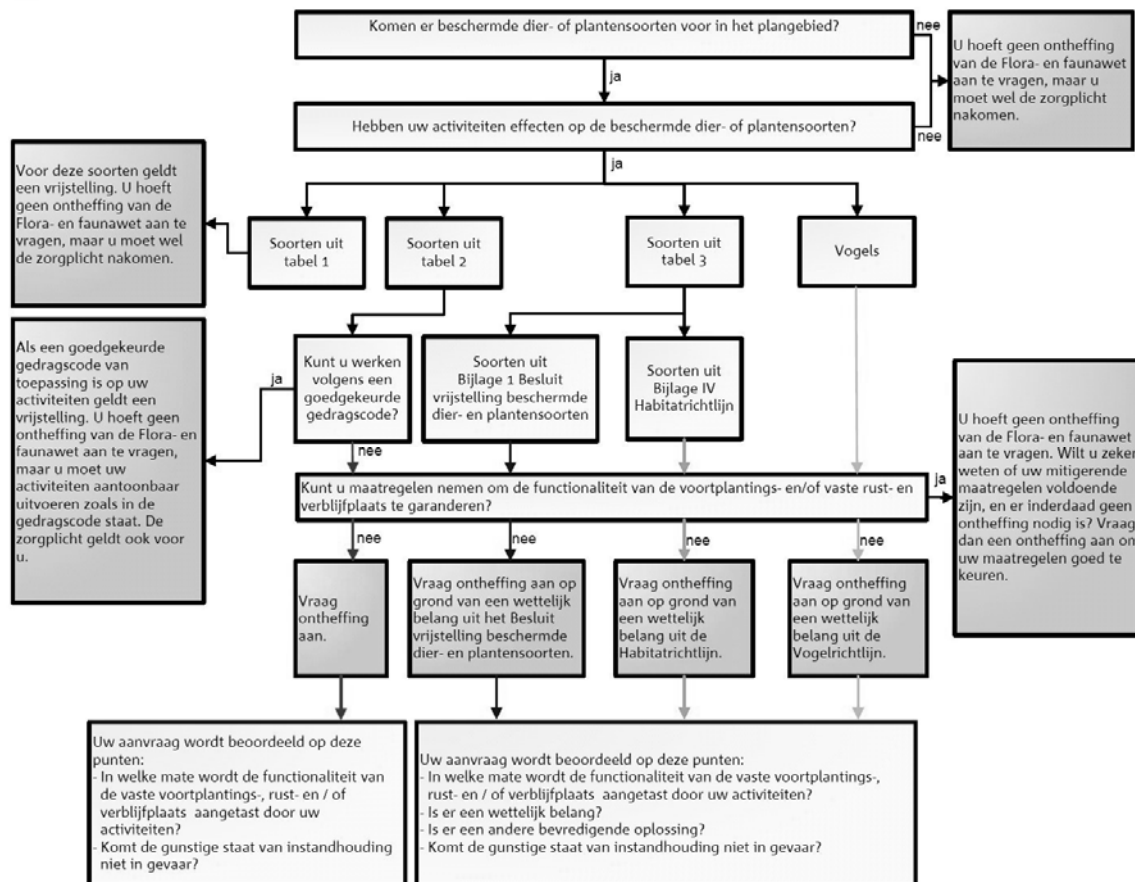
- In welke mate wordt de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaats aangetast?
- Is er een bij wet genoemd belang? (behalve bij Tabel 2-soorten)
- Is er een andere bevredigende oplossing? (behalve bij Tabel 2-soorten)
- Komt de gunstige staat van instandhouding niet in gevaar?

Beoordeling Dienst Regelingen

Dienst Regelingen beoordeelt of het bij wet genoemd belang zwaarder weegt dan het overtreden van de verbodsbepaling(en). Voor Tabel 2-soorten gelden minder zware eisen en kan een door het ministerie goedgekeurde gedragscode ook uitkomst bieden. De gedragscode moet wel van toepassing zijn op uw activiteit en u moet kunnen aantonen dat u precies zo werkt als in de gedragscode staat. Voor Bijlage 1-soorten uit Tabel 3 krijgt u alleen ontheffing wanneer sprake is van een bij wet genoemd belang. Bij een ruimtelijke ingreep betreft het meestal één van de onderstaande vier belangen:

- Bescherming van flora en fauna (b)
- Volksgezondheid of openbare veiligheid (d)
- Dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard, en voor het milieu wezenlijke gunstige effecten (e)
- Uitvoering van werkzaamheden in het kader van ruimtelijke inrichting of ontwikkeling (j)

Voor vogels en soorten van bijlage IV van de Habitatrichtlijn geldt dat u alleen ontheffing kunt krijgen op grond van een bij wet genoemd belang uit respectievelijk de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn. In de praktijk zijn de mogelijkheden voor het verkrijgen van een ontheffing voor die soorten dan ook zeer beperkt, met name voor vogels⁴.

Toetsingsschema Flora- en faunawet (Bron: Dienst Regelingen 2009. Aangepaste beoordeling ontheffing ruimtelijk ingrepen Flora- en faunawet).

⁴ In de Vogelrichtlijn worden alleen de belangen b en d én de veiligheid van het luchtverkeer (belang c) genoemd;

Rode lijsten

Los van de Flora- en faunawet heeft de Minister van LNV ter uitvoering van de bepalingen in artikelen 1 en 3 van het Verdrag van Bern een aantal Rode Lijsten voor bedreigde en kwetsbare soorten dieren en planten gepubliceerd⁵. Voor soorten van de Rode Lijsten heeft de overheid zich verplicht onderzoek en werkzaamheden te bevorderen die nodig zijn voor bescherming en beheer. Het voorkomen van een soort op de Rode Lijst heeft geen wettelijke beschermingsstatus tot gevolg. Opname op de Rode Lijst zegt alleen iets over de zeldzaamheid en populatieontwikkelingen van de betreffende soorten.

Natuurbeschermingswet 1998

Op 1 oktober 2005 is de gewijzigde Natuurbeschermingswet 1998 in werking getreden. De Natuurbeschermingswet heeft betrekking op Natura 2000 gebieden in Nederland en verankert een deel van de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn in de nationale wetgeving. Natura 2000 bestaat uit een netwerk van Europese natuurgebieden. Het vormt de basis van het Europese natuurbeleid. Natura 2000 is gericht op de instandhouding en ontwikkeling van soorten en ecosystemen die voor Europa belangrijk zijn.

Nederland regelt aan de hand van een vergunningenstelsel de zorgvuldige afweging rond projecten die gevolgen kunnen hebben voor Natura 2000-gebieden. Deze vergunningen worden verleend door de provincies of door de Minister van LNV. Daarnaast stelt Nederland voor al haar Natura 2000-gebieden beheerplannen op waarin de te beschermen waarden, de zogeheten instandhoudingsdoelen, nader worden uitgewerkt in ruimte, tijd en omvang.

In deze samenvatting zijn alleen de meest relevante onderdelen van de wetgeving vereenvoudigd weergegeven. Aan deze tekst kunnen derhalve geen rechten worden ontleend. Voor meer achtergronden en de oorspronkelijke wetsteksten kunt u terecht op www.minlnv.nl 'Onderwerpen Natuur'. U kunt daar ook verleende ontheffingen inzien.

⁵ Besluit van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit van TRCJZ/2004/5727, houdende vaststelling van rode lijsten flora en fauna.

Bijlage 2: Plankaart uitbreiding bezoekerscentrum SBB Sallandse Heuvelrug

Bijlage 3: Essentietabel Natura 2000-gebied Sallandse Heuvelrug

Kernopgaven		
	Opgave landschappelijke samenhang en interne compleetheid (Hogere zandgronden)	Vergroten van interne samenhang van gebieden door herstel van evenwichtige verdeling van open en gesloten met meer geleidelijke overgangen van zandverstuivingen, heide, vennen, graslanden en bos. Versterken van het ruimtelijk netwerk van bos, heide- of stuifzandgebieden, waarbij tussenliggende gebieden gebruikt kunnen worden als stapstenen, met name voor soorten als reptielen en vlinders. Versterken van overgangen van droge naar natte gebieden, zoals beekdalen en herstel van vennen op landschapsschaal.
6.05	Natte heiden	Kwaliteitsverbetering en vergroting oppervlakte vochtige heiden H4010 en pioniervegetaties met snavelbiezen H7150 en actieve hoogvenen (heideveentjes) *H7110_B.
6.08	Structuurrijke droge heiden	Vergroting areaal stuifzandheiden met struikhei H2310, binnenlandse kraaiheibegroeiingen H2320, droge heiden H4030 en zandverstuivingen H2330 én verbeteren van de kwaliteit door vergroting van de variatie in structuur en ontwikkeling van geleidelijke overgangen met bos, mede t.b.v. vogelsoorten als duinpieper A255, korhoen A107, nachtzwaluw A224, draaihals A233 en tapuit A277.
6.11	Jeneverbesstruwelen	Behoud areaal en kwaliteitsverbetering jeneverbesstruwelen H5130, verjonging stimuleren.

Instandhoudingsdoelstellingen									
		SVI	Doelst.	Doelst.	Doelst.	Draagkracht	Draagkracht	Kernopgaven	
		Landelijk	Opp.vl.	Kwal.	Pop.	aantal vogels	aantal paren		
Habitattypen									
H3160	Zure vennen	-	=	=					
H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	-	>	>				6.05,W	
H4030	Droge heiden	--	>	>				6.08	
H5130	Jeneverbesstruwelen	-	=	>				6.11	
H6230	*Heischrale graslanden	--	=	=					
H7110B	*Actieve hoogvenen (heideveentjes)	--	=	>				6.05,W	
Habitatsoorten									
H1166	Kamsalamander	-	>	>	=				
Broedvogels									
A107	Korhoen	--	>	>		40	6.08	6.10, SG	
A224	Nachtzwaluw	-	=	=		50	6.08		
A276	Roodborsttapuit	+	=	=		60			

Legenda

W	Kernopgave met wateropgave
🔔	Sense of urgency: beheeropgave
🔔	Sense of urgency opgave m.b.t. watercondities
SVI landelijk	Landelijke Staat van Instandhouding (-- zeer ongunstig; - matig ongunstig, + gunstig)
=	Behoudsdoelstelling
>	Verbeter- of uitbreidingsdoelstelling
=(<)	Ontwerp-aanwijzingsbesluit heeft 'ten gunste van' formulering

Bijlage 4: Inventarisatiekaart Jeneverbes en reptielen

Quikcscan natuurtoets herontwikkeling bezoekerscentrum Sallandse Heuvelrug

Beschermde flora en fauna

LEGENDA

- Zichtwaarneming Zandhagedis (FFW tabel 3)
- Voortplantingsbiotoop Zandhagedis (FFW tabel 3)
- Groeiplaats Jeneverbes (FFW tabel 2)
- Zichtwaarneming Levendbarende hagedis (FFW tabel 2)

 Begrenzing plangebied

 Ondergrond

